IKITEISMINIO TYRIMO PLANAVIMO REIKŠMĖ TIRIANT ŠIUOLAIKINES NUSIKALSTAMAS VEIKAS

Prof. dr. Žaneta Navickienė,
Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademija,
Lietuva,
E. paštas zaneta.navickiene@mruni.eu

Dr. Rolandas Krikščiūnas,
Mykolo Romerio universiteto Teisės mokykla,
Lietuva,
E. paštas rolandaskr@mruni.eu

Anotacija. Praėjus dviem dešimtmečiams nuo Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) įsigaliojimo, matyti akivaizdūs teisinio reguliavimo ir taikymo pokyčiai ikiteisminio tyrimo veiklos organizavimo srityje. Įdiegtas naujas baudžiamojo proceso veiklos modelis, paremtas tinkamu ikiteisminio tyrimo pradžios įprasminimu, ikiteisminio tyrimo subjektų įgaliojimų pergrupavimu, kardomųjų priemonių reglamentavimo ir taikymo praktika ir kitais aspektais. Tačiau per visą šį laikotarpį nebuvo atitolta nuo ikiteisminio tyrimo veiklos organizavimo efektyvinimo – ne tik implikuoti teisinio reguliavimo pokyčiai, tačiau ieškota ir organizacinių, taktinių, vadybos, technologinių instrumentų, užtikrinančių organizavimo gerinimą.

Ikiteisminio tyrimo planavimas – vienas iš ikiteisminio tyrimo veiklos organizavimo vadybos organizacinių sudedamųjų elementų, palengvinančių ikiteisminį tyrimą ir apsaugančių nuo nepamatuoto, nekokybiško ir formalaus tyrimo atlikimo. Straipsnyje nagrinėjamos konceptualizuotos ikiteisminio tyrimo planavimo nuostatos daugiau dėmesio skiriant planavimo turiniui, kai tiriamos šiuolaikinės

nusikalstamos veikos, kurių tyrimas nulemtas naujų įvykių, situacijų ir aplinkybių, ne visada pažymėtų tradicinėse nusikalstamų veikų tyrimo metodikose. Tyrimo rezultatai parodė, kad tiriant šiuolaikines nusikalstamas veikas planavimas jau nebelaikomas siauru specializuoto žinojimo lauku, jis yra daugiadalykė kategorija, užtikrinanti kokybišką, kryptingą ikiteisminį tyrimą ir garantuojanti sėkmingą bylos baigtį.

Reikšminiai žodžiai: ikiteisminis tyrimas; ikiteisminio tyrimo veiklos organizavimas; planavimas.

Įvadas

Per pastaruosius du dešimtmečius, kai Lietuvoje buvo priimtas BPK, ne kartą diskutuota apie efektyvaus ikiteisminio tyrimo organizavimo modelį. Tokio efektyvaus modelio paieškos sietinos su skirtingo pobūdžio teisinių, vadybos ir technologinių instrumentų kompleksu. Teisinio reguliavimo pokyčiai, gerosios praktikos tobulinimas sudarė galimybę iš naujo apsvarstyti organizavimo komponentus – subjektų veiklos įgaliojimus, jų bendradarbiavimą, tyrimo planavimą, įdiegti informacinius formatus, pavyzdžiui, integruotą baudžiamojo proceso sistemą.

Pabrėžtina, kad vertinant ikiteisminio tyrimo planavimo teisinio reguliavimo ir gerosios praktikos taikymo ypatumus ikiteisminiame tyrime, neginčijamai galima teigti, kad planavimas – vienas stabiliausių, mažiausiai pakitusių ikiteisminio tyrimo organizavimo elementų. Galima išskirti tris pagrindines nusistovėjusias ikiteisminio tyrimo planavimo dimensijas: pirma, bendrosios teorinės ikiteisminio tyrimo planavimo nuostatos: samprata, principai, uždaviniai, formos, turinys. Antra, konkrečių nusikalstamų veikų tyrimo planavimo formos, uždaviniai, ypatumai ruošiantis atlikti konkretų tyrimo veiksmą. Trečia, konkrečių planavimo nuostatų praktinis įprasminimas tiriant atskiras nusikalstamas veikas. Taigi, pirmoji planavimo dimensija siejama su kriminalistikos taktikos bendrąja teorine

dalimi – planavimo nuostatų konceptualizavimu, antroji – su specialiąja kriminalistikos taktikos dalimi – pasiruošimu konkrečiam ikiteisminio tyrimo veiksmui, trečioji – su kriminalistikos metodika – atskirų nusikalstamų rūšių tyrimo struktūra, t. y. planavimo specifika tiriant atskiras nusikalstamas veikas.

Viena vertus, Lietuvos mokslo darbų šia tema nėra gausu, ypač pirmosios dimensijos kontekste analizuojant teorines planavimo nuostatas. Teorinės planavimo nuostatos nagrinėtos Lietuvos kriminalistų, kurie teigia, kad tyrimo planavimas būtinas nuo pat pradžių, pradėjus tirti nusikalstamą veiką[318]. Kita vertus, manytina, kad vertinga nauja diskusija dėl pačio termino: ikiteisminio tyrimo planavimas ar pasiruošimas ikiteisminiam tyrimui? Nes užsienio šalių mokslinių straipsnių analizė parodė, kad vartotinos dvi sąvokos: *„planning of criminal investigation (crime investigation)"* ir *„preparation for criminal investigation (crime investigation)"*. Šiame straipsnyje siekiama nuodugniau įvertinti, ar šios sąvokos vartotinos kaip sinonimai ar vis dėlto suprantamos skirtingai ir apibrėžia ne tą patį veiklos turinį.

Antroji tyrimo planavimo dimensija Lietuvos autorių nagrinėta analizuojant ikiteisminio tyrimo organizavimą (Ž. Navickienė)[319], subjektų bendradarbiavimą ikiteisminiame tyrime (M. Šatas)[320]. Šiuo požiūriu atkreipiamas dėmesys į imperatyvų poreikį rengti planus tiriant sunkius nusikaltimus[321]. Plačiausiai šis klausimas aktualizuotas per kriminalistikos metodikos prizmę nagrinėjant atskirų nusikalstamų veikų tyrimą, tačiau šiuo požiūriu labai ryški pragmatiškoji planavimo linija, nes planavimo ypatumai sietini su poreikiu tinkamai pasiruošti

318 V. E. Kurapka, Ž. Navickienė, R. Šlepetys, E. Bilevičiūtė, S. Matulienė. Planning ab initio pre-trial investigation as the condition for a more effective investigation of crimes: from theory to Practice.*Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права*. T. 10, № 2, 2016, p. 387–398.

319 Ž. Navickienė. *Ikiteisminio tyrimo organizavimo modelis kriminalistikos taktikoje*. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė. 2011.

320 M. Šatas. *Prokuroro ir ikiteisminio tyrimo bendradarbiavimas tiriant sunkius nusikaltimus*. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė. 2011.

321 M. Šatas. *Prokuroro ir ikiteisminio tyrimo bendradarbiavimas tiriant sunkius nusikaltimus*. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė. 2011.

konkretiems tyrimo veiksmams. Be to, sudėtingėjančios nusikalstamos veikos, pasitelkiami sudėtingesni padarymo būdai verčia vėl naujai sugrįžti prie ikiteisminio tyrimo planavimo nuostatų aktualizavimo.

Verta pasakyti, kad pastarojo šimtmečio Lietuvos kriminalistikos metodikų tyrinėjimas atskleidė, kad šiuo metu yra nusistovėjusios atskirų rūšių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos, tačiau jų konceptualizavimo klausimas istoriškai keitėsi – būta neunifikuotų, nesusistemintų atskirų nusikalstamų veikų (tuo laikotarpiu tiesiog nusikaltimų rūšių[322]) tyrimo metodikų. E. Palskio, nagrinėjusio 1918–1940 m. laikotarpio kriminalistikos istorijos vystymąsi, teigimu, „literatūroje nepavyko rasti kokios nors vienodos, grynos, konkrečių nusikaltimų rūšių tyrimo metodikos schemos, kokią turime dabar“[323] (1995 m. – aut. pastebėjimas). Todėl galima daryti išvadą, kad, iš vienos pusės, tuo metu nebuvo galutinai suformuoti moksliniai kriminalistikos metodikos pagrindai, tačiau, iš kitos pusės, nusikaltimų įvairovė ir jų pobūdis, specifiškumas skatino to meto teisėsaugą taikyti unikalius, nestandartinius tyrimo būdus, nebūtinai algoritmizuoti atliekamų veiksmų, patvirtintų mokslinėmis metodikomis, seką. Be to, moksliniuose šaltiniuose matyti, kad tokių nusikaltimų, kaip nužudymų ar vagysčių, tyrimo metodikų kūrimas turi seną istoriją[324], todėl ir šiuolaikiniuose tyrimo procesuose įtvirtintą tokių nusikalstamų veikų tyrimo modelį taikyti yra lengviau. Vadinasi, ir planavimo nuostatos tokio pobūdžio tyrimuose yra nusistovėjusios, konceptualizuotos. Tačiau užsienio šalių mokslininkai, pastaraisiais metais nagrinėję ikiteisminio tyrimo planavimo nuostatas, o konkrečiai tai, kaip turi būti pasiruošta įtariamojo apklausai, teigia, kad nors planavimas svarbus ikiteisminiame tyrime, mokslo šaltinių šia tema stokojama[325]. Aktualūs planuojant tyrimą iškelti klausi-

322 Nagrinėdami ankstesnio periodo, t. y. iki Baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimo, nusikalstamos veikos sampratą, vartosime terminą „nusikaltimas“.

323 E. Palskys. *Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos*. 1995, p. 250.

324 E. Palskys. *Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos*. 1995, p. 251-290.

325 J. Chin, R. Milne, R. Bull. Fuelling an investigative mindset: the importance of pre-interview planning in police interviews with suspects. *Psychology, Crime & Law*. 28 Oct 2022: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1068316X.2022.2139829

mai yra šie: atliktu tyrimu patvirtinta, kad egzistuoja ryšys tarp to, kaip pasiruošta apklausai, ir gautų apklausos rezultatų, o būtent tinkamas pasiruošimas lemia apklausos rezultatus. Be kita ko, iš esmės šiuo tyrimu buvo siekiama prisidėti prie ribotos empirinės bazės, patvirtinančios įtariamųjų apklausų planavimo prieš pokalbį svarbą, ypač kalbant apie pokalbių elgesį ir rezultatus. Be to, mokslininkai atkreipia dėmesį į tai, kaip praktiškai tinkamai išmokti planavimo subtilybių[326] – leidžia atsigręžti į kriminalistikos didaktikos aktualijas ir būtiną optimalų požiūrį skatinant praktikuotis planuoti. Ir iš tiesų sutiktina, kad diskutuojama, kaip planuoti konkrečios nusikalstamos veikos ištyrimą, kaip turėtų atrodyti tyrimo planas, kada jį parengti ir pan. Tačiau visiškai neakcentuojama, kaip reikėtų edukuoti šia tema ir kokia mokymo strategija turėtų būti, kad tinkamai būtų išmokoma tyrimo planavimo subtilybių, tinkamai įprasmintas planavimas praktikoje. Šiuo metu užsienio mokslo šaltinių tyrimuose taip pat susitelkiama į šiuolaikinių nusikalstamų veikų padarymo būdus, todėl tyrimo instrumentai turėtų būti atsakas į sudėtingėjančias veikas, pavyzdžiui, pinigų plovimą ar atsiskaitymą kriptovaliuta[327]. Sykiu pabrėžiama, kad „atskiros šalys imtųsi ryžtingų žingsnių, apimančių organizacinių struktūrų stiprinimą, tinkamą valstybės pareigūnų mokymą ir veiksmingą bendradarbiavimą su teisėsaugos institucijomis“[328].

Kita jungiamoji tyrimo planavimo ir pačio ikiteisminio tyrimo ir jo rezultatų grandis – šiuolaikinių nusikalstamų veikų tyrimo planavimas: ar šiuolaikinių nusikalstamų veikų tyrimo planavimas būtų unikalus, t. y. kitoks negu tradicinių nusikalstamų veikų tyrimo atveju? Pastaruoju metu nusikalstamų veikų tyrimo procese susiduriama su nauja sąvoka – šiuolaikinių nusikalstamų veikų tyrimu.

326 J. Chin, R. Milne, R. Bull. Fuelling an investigative mindset: the importance of pre-interview planning in police interviews with suspects. *Psychology, Crime & Law*. 28 Oct 2022: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1068316X.2022.2139829

327 J. Meszka. On Modern Crime – Money Laundering and Cryptocurrencies. *Ius et Administratio*. Nr. 2-4 (45), 2021, p. 5-17.

328 J. Meszka. On Modern Crime – Money Laundering and Cryptocurrencies. *Ius et Administratio*. Nr. 2-4 (45), 2021, p. 16.

Todėl pirmiausia kyla klausimas, kas yra šiuolaikinė nusikalstama veika; antra, ar tyrimo tradicinės (klasikinės) tyrimo metodikos tinkamos šiuolaikinių nusikalstamų veikų tyrimui; trečia, kokie svarbiausi planavimo ypatumai būtų šiuolaikinių nusikalstamų veikų tyrime. Šiame tyrime pirmą kartą bandoma atsakyti į šiuos tris klausimus bendrai tiek, kiek jie susiję su tyrimo planavimo aktualijomis.

Akcentuotina, kad moksliniai tyrimo organizavimo pagrindai, nors per analizuojamą laikotarpį nebuvo sulaukę itin didelio mokslininkų dėmesio, vis dėlto tam tikrų ikiteisminio tyrimo planavimo pokyčių, lemiančių spartesnį nusikalstamų veikų tyrimą, būta. Tačiau manytina, kad ikiteisminio tyrimo planavimas išlieka aktualus dėl dviejų pagrindinių dimensijų: pirma, kaip periodinė konceptualizuotų mokslinių ikiteisminio tyrimo planavimo pagrindų peržiūra ir įvertinimas; antra, kaip ikiteisminio tyrimo planavimo nuostatų praktinis pritaikomumas tiriant konkrečias nusikalstamas veikas.

Dabartinio laikotarpio ikiteisminio tyrimo veiklos organizavimas, taigi ir jo elementas planavimas, unikalus tuo, kad šis procesas neapsiriboja specializuotu žinojimo lauku, o patenka į įvairių disciplinų ir žinių erdvę[329]. Be šiuolaikinės vadybos principų ar informacinių technologijų formatų, baudžiamojo proceso veikla ir kriminalistikos taktikos nuostatos, skirtos ikiteisminiam tyrimui planuoti, nėra prasmingos, o šiuolaikinės nusikalstamos veikos sąvokos analizė leidžia suprasti, kad bet kuri kita mokslo sfera gali būti mums reikalinga ir labai pasitarnauti tam, kad tinkamai atskleistume ir ištirtume konkrečią nusikalstamą veiką.

Tyrimo objektas – ikiteisminio tyrimo planavimas tiriant šiuolaikines nusikalstamas veikas.

Tyrimo tikslas – analizuojant konceptualizuotas ikiteisminio tyrimo planavimo nuostatas, įvertinti jų reikšmę tiriant šiuolaikines nusikalstamas veikas. Siekiant iškelto tikslo, keliami du pagrindiniai uždaviniai:

329 Apie liberaliųjų studijų esmę rašė L. Donskis, jis teigė, kad liberaliųjų studijų esmė – išvengti visapusiško žmogaus lavinimo, kuris mus per anksti įmestų į specializuoto žinojimo lauką, įrėmintų ir atimtų laisvę rinktis ir kurti įvairių disciplinų ir žinių erdvėje. Plačiau žr. L. Donskis. *Man skauda. Vėlyvoji publicistika*. 2022, p. 196.

1. Aptarti pagrindines ikiteisminio tyrimo planavimo nuostatas.
2. Įvertinti ikiteisminio tyrimo planavimo reikšmę tiriant šiuolaikines nusikalstamas veikas.

Tyrimo metodai. Tyrimo metu panaudoti mokslinių šaltinių, teisės aktų analizės ir lyginamasis metodai, taip pat modeliavimas, 18 baudžiamųjų bylų analizė ir interviu. Mokslinių šaltinių analizės metodu išnagrinėta šiuolaikinės nusikalstamos veikos samprata, ikiteisminio tyrimo planavimo nuostatos. Teisės aktų analizės metodu išnagrinėtos esminės teisės aktų nuostatos, reglamentuojančios tyrimo planavimą. Lyginamuoju metodu siekta palyginti ikiteisminio tyrimo planavimo teisinio reguliavimo pokyčius. Modeliavimu įrodytas pagrindinių planavimo principų ir nuostatų pritaikymas, jų „pamatavimas" ikiteisminiame tyrime. Baudžiamųjų bylų analizė ir interviu metu išsiaiškintos svarbiausios praktinės ikiteisminio tyrimo planavimo aktualijos tiriant šiuolaikines nusikalstamas veikas.

Teoriniai ikiteisminio tyrimo planavimo pagrindai ir teisinis reguliavimas

Bet kurios kryptingos veiklos atlikimas neįmanomas be jos planavimo. Šiuolaikiniuose žodynuose planavimas suprantamas kaip tam tikro objekto (valstybės, ūkio šakos, regiono, įmonės, kitos organizacijos ar jos padalinio) ateities vizijos ir jai pasiekti reikalingų veiksmų numatymas sudarant planus[330]. Planavimas skirstomas remiantis įvairiais kriterijais: lygiai: makro – valstybės mastu, mikro – įmonės, padalinio veiklos lygis; veiklos sritis (gamyba, pardavimai, plėtra ir pan.); terminai – ilgalaikis, trumpalaikis; privalomumas – imperatyvūs (privalomi) ir indikatyvūs (rekomendacinio pobūdžio). Planavimo skirstymas remiantis atskirais kriterijais rodo pačios planavimo kategorijos daugiabriauniškumą ir jos funkcinį tikslinį pritaikomumą įvairiais pjūviais. Tam tikros veiklos planavimas – viena svarbiausių vadybos funkcijų. Operatyvinio lygmens planavimo veiksmai reguliuoja veiklos apimtis, apibrėžia konkrečias užduotis, leidžia

330 Visuotinė lietuvių enciklopedija: https://www.vle.lt/straipsnis/planavimas/

įvertinti pasiektus rezultatus, išvengti nepamatuotų sprendimų ir klaidų. Strateginė planavimo linija užtikrina ilgalaikių tikslų realizavimą, leidžia įvertinti žmogiškųjų, finansinių, organizacinių ir kitų išteklių poreikį, tinkamai juos pamatuoti ir panaudoti siekiant ilgalaikių tikslų įgyvendinimo.

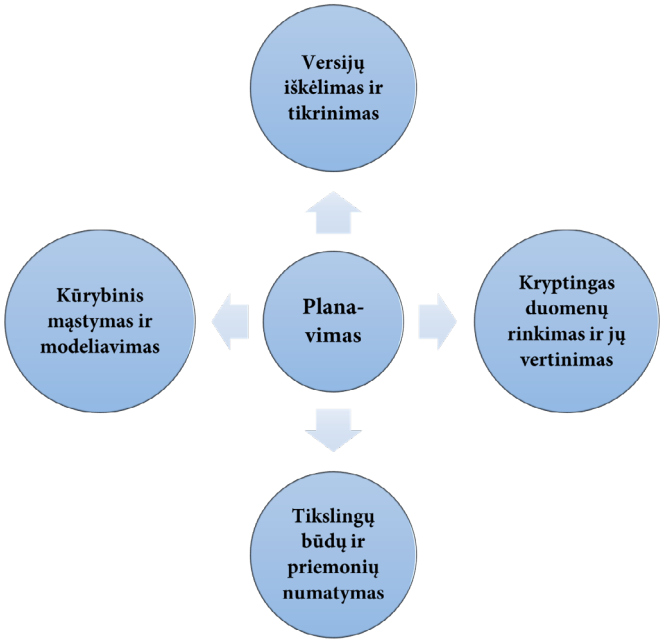
Semantiškai palyginus planavimo ir pasiruošimo / pasirengimo sąvokas matyti, kad planavimas – kryptingas sisteminis procesas, sietinas su tikslų nustatymu ir atliktinų veiksmų identifikavimu. Taigi, planavimas orientuotas į atliktinų veiksmų seką, o pati planavimo formalizavimo išraiška – parengtas planas. Pasirengimas arba pasiruošimas ikiteisminiam tyrimui – panaši kategorija. O pasirengimas vertintinas kaip būsena, tam tikra branda, lygis, kuris būtinas tam tikriems veiksmams atlikti. Vis dėlto, kalbant apie pasirengimą atlikti tam tikrus veiksmus, iš esmės taip pat mąstoma apie būtinus išteklius, instrumentus, kuriais bus siekiama realizuoti tam tikrą veiklą. Todėl pats pasiruošimas / pasirengimas galėtų būti suprantamas dvejopai: pirma, kaip būsena ar brandos lygis, kuris būtinas tam tikriems veiksmams (pavyzdžiui, tyrėjo parengtis atlikti tam tikras užduotis[331]; antra, kaip kruopštaus darbo parengiamųjų veiksmų seka (rinkinys), kurios reikia tam tikrai užduočiai realizuoti, pavyzdžiui, pasirengimas apklausai[332]. Paprastai tokie apmąstomi paruošiamieji veiksmai neturi formalizuotos įtvirtintos formos, o juos realizavus dokumentuojami konkretaus atlikto ikiteisminio tyrimo veiksmo protokole.

Atlikta ikiteisminio tyrimo planavimo sampratų analizė parodė, kad esminių sąvokų, kurias nagrinėjo skirtingi autoriai, nėra. Vis dėlto teorinių mokslinių diskusijų būta. Pavyzdžiui, S. Kuklianskis tyrimo planavimą apibrėžia kaip moksliškai pagrįstą organizuoto tardymo atlikimo metodą, t. y. tikslingiausių, racionaliausių tardymo atlikimo ir konkrečių bylų ištyrimo būdų, bylos medžiaga

331 *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese*. Vadovėlis. Autorių kolektyvas. 2011.

332 G. Bučiūnas, E. Gruodytė, M. Šalčius. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. 2017, p. 132.

pagrįstų versijų patikrinimą, nuoseklų ir kryptingą įrodymų rinkimo numatymą[333]. Jo požiūriu, E. Palskio pateikta planavimo samprata ne visai tiksli, nes jis planavimą traktuoja kaip tyrimo metodą. E. Palskys nusikaltimų tyrimo planavimą apibūdina kaip moksliškai pagrįstą nusikaltimų tyrimo metodą, t. y. tikslingiausių, racionaliausių tardymo organizavimo ir konkrečių bylų ištyrimo būdų numatymą, bylos medžiaga pagrįstų versijų iškėlimą ir patikrinimą, planingą ir kryptingą įrodymų rinkimą[334]. Vėlesniųjų autorių (A. Barkauskas, R. Šlepetys), nagrinėjusių ikiteisminio tyrimo planavimo nuostatas, požiūris išliko panašus, nedaug nutolta nuo šių sampratų ir turinio apibrėžties ir galima išskirti šiuos pagrindinius ikiteisminio tyrimo planavimo elementus: kūrybinis mąstymas ir modeliavimas; versijų iškėlimas ir jų patikrinimas; kryptingas duomenų rinkimas ir vertinimas; tikslingiausių būdų ir priemonių parinkimas (žr. 1 pav.).

1 paveikslas. Pagrindiniai ikiteisminio tyrimo planavimo elementai.

Bendrai pripažįstama, kad ikiteisminio tyrimo planavimas reikšmingas

333 S. Kuklianskis. *Nusikaltimų tyrimo organizavimo pradmenys*. 1995, p.25-26.

334 E. Palskys, M. Kazlauskas, P. Danisevičius. *Kriminalistika*. 1985, p. 182.

nusikalstamų veikų tyrimo procese, nes „planas drausmina, aktyvina suvokimą, dėmesį, tyrėjo atmintį, verčia produktyviai mąstyti ir veikti; priimti įsisąmonintus sprendimus, tiksliai kontroliuoti savo veiksmus“[335]. Be to, planavimas reikšmingas ir realizuojant psichologinį aspektą: planas padeda tyrėjo savybių raidai, jo profesionalumo tobulinimui, pagerina stebėjimo kokybę, susikaupimą, dėmesingumą. Planavimas padeda suprasti savo mąstymo procesą, jį organizuoti ir sutvarkyti[336].

Vis dėlto apibendrinus naujesnes planavimo sąvokas matyti, kad planavimo apibrėžimuose iškyla nauji planavimo elementai – planavimas įvardijamas kaip kūrybinis mąstymo procesas, o tai rodo, kad nusikalstamų veikų tyrimui būdingą ir net būtiną sąmoningai suvokti šio proceso unikalumą, nebūtinai visada standartizuotą algoritmais apibrėžtą procesą; reikalaujantį kūrybiškumo, versijų identifikavimo ir tikrinimo veiksmus, bet ir unikalius modeliavimo veiksmus, neapsiribojant mechanišku planuojamų veiksmų sudėliojimu, taip pagrįstai sureikšminant patį planavimą kaip tam tikrą procesą, lemiantį ir galutinius bylos rezultatus. Tačiau, nepaisant išplėstinių ikiteisminio tyrimo planavimo sampratų ir jo turinio vertinimo, pats planavimas laikytinas labai nuosekliu ir aiškiu procesu. Todėl pagrįstai manytina, kad dėl ikiteisminio tyrimo planavimo sampratos, principų ir turinio stabilumo šis ikiteisminio tyrimo organizavimo komponentas laikomas vienu stabiliausių ir mažiausiai pakitusių per pastaruosius tris dešimtmečius. Tačiau teisinio reguliavimo pokyčių, atspindinčių planavimo formą, o būtent paties plano sudarymą ir jo formalizavimąikiteisminiame tyrime, būta net kelis kartus. Ypač ryškus planavimo pragmatiškumas vertinant prokuroro kontrolės funkcijos realizavimą. 2010 m. patvirtintame Ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės aprašo 26 p. numatyta, kad, tęsiant ikiteisminio tyrimo terminą, aukštesnysis prokuroras turi teisę pareikalauti pateikti papildomos informacijos apie ikiteisminio tyrimo eigą, tyrimo veiksmų planą ir (ar) ikiteisminio tyrimo

335 *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese*. Vadovėlis. Autorių kolektyvas.2011, p. 37.

336 Ten pat.

medžiagą, o 27 p. numatyta, kad ikiteisminio tyrimo planai prie ikiteisminio tyrimo medžiagos nepridedami, prokuroras tokius dokumentus saugo ikiteisminio tyrimo kontrolės byloje, o ikiteisminio tyrimo pareigūnas – ikiteisminio tyrimo įstaigos nustatyta tvarka[337]. 2012 m. atlikus minėto teisės akto korekcijas, planavimas ir plano parengimas siejamas su ikiteisminio tyrimo terminu, būtent, 26 p. numatyta, kad kai ikiteisminis tyrimas trunka ilgiau kaip dvylika mėnesių, privaloma pildyti ikiteisminio tyrimo planą. Be to, numatyta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūno parengtas planas turi būti derinamas su ikiteisminiam tyrimui vadovaujančiu prokuroru. Planas pridedamas prie ikiteisminio tyrimo duomenų, įvedamų į IPS. Nebegaliojantys planai iš IPS nešalinami. Šio teisės akto priede pateikta ir pavyzdinė ikiteisminio tyrimo plano forma[338]. Taigi, 2012 m. laikytini ikiteisminio tyrimo plano formalizavimo metais. 2021 m. atlikus minėto teisės akto pakeitimus, 26 p. įtvirtinta nuostata, kad, pradėjus ikiteisminį tyrimą, privaloma parengti ikiteisminio tyrimo planą integruotoje baudžiamojo proceso sistemoje (IBPS). Ikiteisminio tyrimo pareigūno parengtas planas turi būti suderintas su ikiteisminio tyrimo pareigūno tiesioginiu vadovu ir ikiteisminiam tyrimui vadovaujančiu prokuroru. Jeigu ikiteisminis tyrimas trunka atitinkamai ilgiau, kaip numatyta atskiruose teisės akto punktuose, ikiteisminio tyrimo planas turi būti atnaujinamas prieš pratęsiant ikiteisminio tyrimo terminą[339].

Apibendrinant galima teigti, kad Ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės apraše įtvirtintosikiteisminio tyrimo planavimo nuostatos sietinos su plano formos nustatymu, subjektais, dalyvaujančiais rengiant planą, ikiteisminio tyrimo terminais ir jų tęsimu. Planavimo funkcija šiuo požiūriu išryškino kontrolės funkcijos,

337 Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2010 m. spalio 15 d. įsakymas Nr. I-142 „Dėl Ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2010 m. spalio 21 d., Nr. 124-6363.

338 Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. spalio 5 d. įsakymas Nr. I-122 „Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2010 m. spalio 15 d. įsakymo Nr. I-300 „Dėl Ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *Valstybės žinios*, 2012 m. spalio 11 d., Nr. 118-5966.

339 Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2021 m. gegužės 21 d. įsakymas Nr. I-122 „Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2010 m. spalio 15 d. įsakymo Nr. I-142 „Dėl Ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *TAR*, 2021 m. gegužės20 d., Nr. 11163.

disciplinuotumo, nuoseklumo, organizuotumo principų reikšmę ikiteisminiame tyrime.

Praktinė ikiteisminio tyrimo planavimo reikšmė tiriant šiuolaikines nusikalstamas veikas

Šiuolaikinių nusikalstamų veikų samprata (kibernetiniai nusikaltimai, neapykantos nusikaltimai, finansiniai nusikaltimai ir pan.). Šiuolaikinių nusikalstamų veikų sąvoka plačiai vartojama, bet mokslo šaltiniuose nėra aiškios šios sąvokos apibrėžties. Tad nerasime ir atskiros šiuolaikinių nusikalstamų veikų tyrimo metodikos. Tačiau konstruoti tokios nusikalstamos veikos sąvoką būtų įmanoma nagrinėjant šiuolaikinės nusikalstamos veikos bruožus. Pirma, šiuolaikinės nusikalstamos veikos – tai nėra atskira aiškiai apibrėžta nusikalstamų veikų grupė. Tai gali būti bet kuri nusikalstama veika, padaroma pasitelkus šiuolaikines priemones ir būdus, sudėtingesnius mechanizmus ir schemas, gerai pasiruošiant ir kruopščiai suplanuojant tokios nusikalstamos veikos padarymo eigą, taikant kvalifikuotesnius maskavimosi būdus. Neretai tokių veikų padarymas sietinas su IT technologijomis ar iš anksto kruopščiai aptartomis ir panaudotomis nusikalstamų veikų padarymo schemomis, kurioms atskleisti būtinos kvalifikuotos teisinės ar konkrečios siauros srities specialios žinios. Todėl šiuolaikinės nusikalstamos veikos sąvoką galima labiau apibrėžti per jai būdingus bruožus: pirma, kruopštų ir gerai apmąstytą pasiruošimą padaryti tokią nusikalstamą veiką įvertinant galimus teisėsaugos atsakomuosius veiksmus; antra, jos padarymo sudėtingumą; trečia, panaudojamus būdus ir priemones; ketvirta, kvalifikuotus maskavimosi elementus. Pavyzdžiui, mokslininkai, nagrinėdami organizuotų nusikaltimų sąvoką, pirmiausia ją sieja su dabartine era, t. y. nurodo, kad organizuotų nusikaltimų bruožai, taigi ir pati sąvoka kinta, nes ji turi atspindėti dabartinę praktinę situaciją[340].

340 T. Akimzhanov T. et al. Theoretical and Legal Basis of Conception of Organized Crime in Modern Era. *Legal Ethical & Regul.* 20 (1), 2017, p. 2-8.

Klasikinės kriminalistikos metodikos struktūros dalys yra šios: konkrečios nusikalstamos veikos rūšies kriminalistinė charakteristika; konkrečios nusikalstamos veikos rūšies įrodinėtinų aplinkybių grupė; ikiteisminio tyrimo pradėjimo ypatumai ir pirminių ikiteisminio tyrimo veiksmų planavimas; konkrečios nusikalstamos veikos rūšies tyrėjo elgesys kiekvieno tyrimo etapo metu, atsižvelgiant į susiklosčiusias aplinkybes; ikiteisminio tyrimo veiksmų taktikos ypatumai ir kitos organizacinės ypatybės; specialių žinių naudojimas tos nusikalstamos veikos rūšies tyrimo metu; visų teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo, organizavimo ypatumai tos nusikalstamos veikos rūšies tyrimo metu[341]. Tyrimo planavimas kaip sudėtinis kriminalistikos metodikos struktūrinis elementas, žymintis konkrečios nusikalstamos veikos tyrimo bruožus, ypatingas tuo, kad tiriamų atskirų nusikalstamų veikų atveju jau atkuriamos padarytos nusikalstamos veikos aplinkybės ir padarymo mechanizmas, keliamos versijos, modeliuojami ir planuojami konkretūs tyrimo veiksmai.

Taigi, planavimas tampa neatsiejamu ikiteisminio tyrimo elementu. Šiame lygmenyje ikiteisminio tyrimo planavimas labiausiai įgauna praksiologinį pobūdį. Tyrimo planavimas būtinas, nes šiuolaikinės nusikalstamos veikos padaromos sudėtingesniu būdu, pasiruošimo veiksmai apima nusikalstamų schemų parengimą, tiek rengiantis nusikalstamos veikoms, tiek jų padarymo metu naudojamos IT technologijos, tuo pat metu naudojami įvairūs slėpimosi / maskavimosi būdai, todėl būtinas kruopštesnis duomenų rinkimas ir vertinimas, planuojami veiksmai.

Nusikalstamų veikų tyrimo metodikas būtina apsvarstyti dažniau, taip pat atsakingai įvertinti naujų metodikų parengimo poreikį. Taip kriminalistika galėtų labiausiai pasitarnauti praktikos poreikiams. Kitu atveju kriminalistikos mokslas neatlieps augančių ambicingų praktikos poreikių. Todėl, reaguojant į pasaulinius globalius socialinius, ekonomikos, kultūrinius ir kitus pokyčius, kriminalistų

341 *Kriminalistika. Taktika ir metodika*. 2013.

pareiga turėtų būti dažnesnis sukurtų nusikalstamų veikų tyrimo metodikų įvertinimas ir naujų metodikų kūrimo poreikio įvertinimas. Viena vertus, pasaulyje, kuris sparčiai keičiasi, nusikalstamų veikų tyrime naudojamos naujos technologijos ar sudėtingi padarymo būdai, tradicinės metodikos nuostatos tik iš dalies tampa prasmingos, tačiau realiuoju laiku iš dalies būna praradusios ir praktinę reikšmę. Kita vertus, kriminalizuojamos veikos įpareigoja mokslininkus imtis veiksmų kurti naujas tyrimo metodikas. Pavyzdžiui, šių dienų aktualus klausimas – neapykantos nusikalstamų veikų tyrimo metodikos integravimas į kriminalistikos metodikos dalį. Tai leistų įprasminti permanentines neapykantos nusikalstamų veikų tyrimo nuostatas, padėsiančias policijos pareigūnams neapykantos nusikalstamų veikų atpažinimo, reagavimo ir tyrimo srityje, taikant gerąsias tyrimo praktikas, skatinti proaktyvų teisėsaugos ir kitų institucijų bendradarbiavimo modelį; suformuoti mokslinius tokių nusikalstamų veikų tyrimo pagrindus; atkreipti teisėsaugos institucijų darbuotojų (praktikų), nevyriausybinių organizacijų atstovų dėmesį į pagrindines neapykantos reiškinio, tyrimo ir prevencijos aktualijas, teismo praktiką ir pateikti galimus sprendimo būdus. Panašiai pasakytina ir apie kitas nusikalstamas veikas ir jų tyrimo metodikos įvertinimą ir aktualizavimą, pavyzdžiui, finansinių, ekonominių nusikalstamų veikų, taip pat nusikalstamų veikų, padarytų elektroninėje erdvėje tyrimo atveju ar net klasikinių nusikalstamų veikų tyrimo atveju, jei padarant tokią veiką taikomi sudėtingesni tyrimo būdai ir priemonės. Todėl siekiant apibrėžti šiuolaikinės nusikalstamos veikos sampratą aiškėja, kad tai gali būti bet kuri nusikalstama veika, kuriai identifikuoti galimi keli jau anksčiau minėti bruožai (kruopštus ir gerai apmąstytas pasiruošimas padaryti tokią nusikalstamą veiką įvertinant galimus teisėsaugos atsakomuosius veiksmus; jos padarymo sudėtingumas; panaudojami būdai ir priemonės; kvalifikuoti slėpimo maskavimosi elementai). Kriminalistai mokslininkai būtinai turėtų atsižvelgti į šiuolaikinės nusikalstamos veikos sampratą ir kurdami / naujindami tyrimo metodikas, netraktuoti šiuolaikinės nusikalstamos

veikos pernelyg siaurai.

Praktinės tyrimo planavimo tiesos. Rašant straipsnį atlikta nusikalstamų veikų finansams bylų analizė ir dviejų prokurorų interviu siekdami suprasti, koks ikiteisminio tyrimo planavimo modelis taikomas praktikoje: kaip nustatomos versijos, tikrinamos aplinkybės, atliekami procesiniai veiksmai joms patikrinti ir kaip konstruojami konkretūs planavimo veiksmai. Apibendrinus surinktą informaciją teigtina, kad galima planuoti:

- visas tyrėjo žinioje esamas bylas;
- konkrečią bylą (nusikalstamą veiką);
- nusikalstamą veiką remiantis faktiniais ikiteisminio tyrimo bylos duomenimis;
- remiantis nusikalstamų veikų epizodų kiekiu ikiteisminio tyrimo byloje;
- remiantis iškeltomis versijomis;
- atskiro ikiteisminio tyrimo veiksmo atlikimą.

Planuojant ikiteisminio tyrimo veiksmus reikia numatyti[342]: veiksmus, kuriuos būtina atlikti pirmiausia, jų atlikimo laiką; veiksmus, kurie gali būti atlikti vėliau; bendruosius su žvalgybos ir kitomis tarnybomis susijusius veiksmus.

Bet kokios rūšies nusikalstamos veikos tyrimo planavimo procesas iš esmės yra identiškas ir susideda iš konkrečių keturių etapų: 1) pirminės surinktos ir turimos informacijos įvertinimo; 2) tyrimo versijų iškėlimo; 3) tyrimo tikslų nustatymo; 4) būdų iškeltoms versijoms patikrinti nustatymo.

Aišku, kad minėtų elementų kokybinės ir kiekybinės charakteristikos, organizavimo struktūra, modeliai, jų ryšiai ir organizuojami procesai priklauso nuo tiriamos nusikalstamos veikos sudėtingumo.

Baudžiamojo proceso teisės doktrina leidžia išskirti tris savarankiškas teisines kategorijas[343]:

1) nusikalstamos veikos požymius,

342 R. Burda. *Kriminalistikos taktika*. 2001, p. 66.

343 M. Apanavičius, V. Pavilionis. *Nusikaltimų kvalifikavimo teoriniai pagrindai*. 1980.

2) nusikalstamos veikos faktines aplinkybes ir
3) duomenis (įrodymus).

Šių teisinių kategorijų ryšys yra būtent ikiteisminio tyrimo tikslas – nusikalstamos veikos faktinėmis aplinkybėmis nustatomi nusikalstamos veikos teisiniai požymiai. Juos įvardyti galima vykdant kryptingą, duomenų analizės principu paremtą ikiteisminio tyrimo planavimo procesą.

Pirminę informaciją iš esmės sudaro faktiniai ikiteisminio tyrimo bylos duomenys, kurie savo ruožtu sudaro versijų iškėlimo ir patikrinimo proceso pamatinę dalį. Faktinių duomenų analizė ir versijų iškėlimo procesai glaudžiai susiję ir neįmanomi vienas be kito. Simbiozė leidžia analizuoti praeities duomenis, o gautos analizės pagrindą prokuroras arba tyrėjas (priklausomai nuo bylos sudėtingumo) transformuoja į tam tikrą faktinių duomenų atsiradimo arba susidarymo vaizduotės modelį. Sakytume, kad šis modelis yra būtent tam tikra esamų faktinių aplinkybių ir jų susidarymo veikoje prielaida.

Nuo to, kaip vyksta pareigūnui žinomų faktinių duomenų analizė, priklauso versijų iškėlimo, ikiteisminio tyrimo plano jomis remiantis, sudarymo, versijų patikrinimo, veiksmų pasirinkimo pagrįstumas.

Bylos tyrimo planas gali būti sudarytas pareigūno mintyse, bet, kaip paaiškino apklausiami prokurorai[344], praktika rodo, kad geriausia tą daryti rašytine forma, ypač turint omenyje planų sudarymo dinamiškumo principą, kuris leidžia ir reikalauja tobulinti ir tikslinti esamą planą gavus naujos svarbios informacijos. Interviu metu taip pat buvo pabrėžta, kad labai svarbu laikytis sudaryto plano eigos, nes tai reikalauja nuolatinio peržiūrėjimo. Minčių, įžvalgų poreikis yra neišvengiamas ir nuolatinis mąstymo ir matymo procesas, kadangi leidžia konstruoti ir modeliuoti naujų aplinkybių patikrinimą, faktų transformavimą į atkuriamų įvykių loginę grandinę.

Tam tikros organizacinės tyrimo formos parinkimas turi būti nulemtas

344 Panevėžio ir Šiaulių apygardos prokuratūros atstovų interviu.

kiekvienu atskiru atveju nagrinėjant tyrimo poreikį, veiklos galimybes, atsižvelgiant į darbuotojo krūvį ir kompetenciją, tyrėjo pasirengimo lygį ir kitas sąlygas. Veiksminga planavimo forma yra ta, kuri labiausiai atitinka realias tyrimo veiklos sąlygas ir užtikrina optimalų siekiamo rezultato efektyvumą.

Skirtinguose moksliniuose literatūros šaltiniuose minimos įvairios planų rūšys. Išskirtume pagrindines rašytinių planų. Dažniausiai planavimas vyksta remiantis bendrosiomis ikiteisminio tyrimo medžiagos versijomis ir nustatomomis aplinkybėmis, numatant jų patikrinimo būdą (procesiniai tyrimo veiksmai, procesinės prievartos priemonės ar kiti veiksmai), atsakingus ir dalyvaujančius asmenis, būtiną materialinį techninį tyrimo veiksmų užtikrinimą, jų atlikimo laiką. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad jeigu ikiteisminio tyrimo medžiaga turi daugiau epizodų, tai dažniausiai ikiteisminio tyrimo planavimas vyksta atsižvelgiant į atskirus epizodus. Tokiu atveju realizuojamas vadinamasis dvigubas planavimas – tiek viso tyrimo, tiek atskirų epizodų, sudedant juos į bendrą loginę eigą (grandinę), ryšių tarpusavio nustatymą, bendro padarytų nusikalstamų veikų motyvo identifikavimą (vadinamasis jungiamasis kelių nusikalstamų veikų vardiklis vertinant motyvo realumą).

Svarbus momentas, pastebėtas analizuojant ikiteisminio tyrimo bylas, tas, kad planuojant negalima mechaniškai surašyti numatomų atlikti tyrimo veiksmų. Svarbu siekti, kad veiksmai, kuriais numatysime patikrinti iškeltas versijas, sudarytų loginę sistemą, užtikrinančią, kad kiekvienas naujas tyrimo veiksmas įneštų į nusikalstamos veikos tyrimo seką naujos reikšmingos informacijos. Todėl itin pabrėžiamas nuoseklus darbas realiai vertinant sudaromo / tobulinamo ikiteisminio tyrimo realumo vertę. Įvykių vertinimas realiuoju laiku leidžia išvengti statiško aplinkybių vertinimo, nes, renkant duomenis, reikšmingus tyrimui, nenutolstama nuo bendro atkuriamų aplinkybių vaizdinio, kadangi tai, kokie duomenys surinkti praeityje, gali būti vertinami kitaip gavus naujų duomenų.

Pirmiausia, nepriklausomai nuo vertinto nusikalstamos veikos pobūdžio, yra

planuojami (ir atliekami) neatidėliotini procesiniai veiksmai, kurie užtikrina labiausiai pažeidžiamos informacijos suradimą, fiksavimą ir paėmimą (tai įvykio vietos apžiūra ar įvykio vietos tyrimas; jeigu yra informacija apie įtariamąjį – jo apklausa ir, esant būtinumui, sulaikymas ir kt.).

Planuojant skirtingus tyrimo veiksmus ir jų eiliškumą svarbu atsižvelgti į tai, kokias aplinkybes reikia išsiaiškinti pirmiausia. Kaip jau buvo minėta šio straipsnio pradžioje, planavimas yra kūrybinis mąstymo procesas. Jeigu pareigūnas numato, kad kurio nors procesinio veiksmo rezultatai gali būti reikšmingi tiriant visas arba kelias iškeltas versijas, tai toks procesinis veiksmas turi pirmumo teisę prieš veiksmą, kuriuo patikrinama tik viena versija.

Nors gal banaliai skambės visuotinai žinoma tiesa, tačiau rašytinius ikiteisminio tyrimo planus, ypač atsižvelgiant į sudėtingas daugiaepizodes bylas, papildo grafinės schemos, kuriose sutartiniais ženklais nurodomi asmenų ryšiai ir pažintys; užfiksuoti buvę ir esami jų kontaktai; dokumentų, informacijos, prekių, pinigų ir kitų daiktų judėjimas; įvairios sąsajos tarp žmonių, informacijos šaltinių ir nustatytų bylos aplinkybių ir pan. Tam labiausiai padeda analitinės programinės įrangos „IBM i2 Analyst's Notebook" funkcionalumas.

Tiek prokurorui, tiek tyrėjui turint ne vieną, o dešimtis ikiteisminio tyrimo bylų, svarbu planuoti jų eigą atsižvelgiant į procesinius reikalavimus (terminus). Todėl plačiai naudojamas darbo mėnesio ir darbo savaitės planavimas. Atsižvelgiant į turimų ikiteisminio tyrimo bylų individualius planus, pareigūnų budėjimus ir kitą veiklą, prokuroras ir tyrėjas planuoja ikiteisminio tyrimo veiksmų laiką tam tikram laikotarpiui. Vis dėlto optimaliausias modelis yra planuoti veiksmus kiekvienai dienai, numatant ir atsarginius elgesio variantus, neįvykus, pavyzdžiui, suplanuotai apklausai ar kitam procesiniam veiksmui.

Tarp įvairių planavimo rūšių yra ir atskiro procesinio veiksmo planavimas. Tai dažniausiai supaprastintos formos planas, kuriame yra užfiksuojami pagrindiniai ikiteisminio tyrimo veiksmo klausimai. Šiuo atveju planavimas labiau sietinas su

tiksliniu, nuosekliu ir tinkamu konkretaus ikiteisminio tyrimo veiksmo realizavimu visiškai išpildant / pasiekiant atliekamo veiksmo tikslą.

Prokuroras, organizuodamas ikiteisminį tyrimą, turi numatyti priemones ir resursus, kurie bus panaudojami atliekant ikiteisminį tyrimą. Įstatymas jam suteikia teisę nuspręsti ir alternatyvą pasirinkti ikiteisminio tyrimo instrumentus – tyrimo priemones ir žmogiškuosius išteklius – vieną ikiteisminio tyrimo pareigūną, jų grupę ar net kelias ikiteisminio tyrimo įstaigas ir pan. – praktikoje labiausiai funkcionuoja ir plėtojamos prokuroro vadovavimo ir kontroliavimo funkcijos, o ikiteisminio tyrimo organizavimo dalis, apimanti tyrimo veiksmų planavimą, paliekama ikiteisminio tyrimo pareigūnui. Tačiau Ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės apraše įtvirtinta nuostata dėl ikiteisminio tyrimo padalinio vadovo ir prokuroro įsitraukimo rengiant ikiteisminio tyrimo planą užtikrina visų subjektų aktyvų įsitraukimą rengiant tyrimo planą, taip išryškinant paties planavimo paskirtį – nuoseklų duomenų rinkimą ir veiksmų atlikimą. Manytina, kad tokių nuostatų įtvirtinimas *de jure* pabrėžia tyrimo planavimo reikšmingumą dabartiniuose tyrimo procesuose, visiems atsakingiems subjektams suteikia galimybę įsitraukti, mąstyti, atkurti įvykio aplinkybes, kuo labiau prisidėti prie tyrimo krypties išgryninimo, o sykiu išvengti tyrimo ir versijų tikrinimo klaidų.

Paprastai tyrėjas tiria ne vieną, o iš karto kelias nusikalstamas veikas, kuriose reikia atlikti daug procesinių veiksmų, apklausti nemažai liudytojų, įtariamųjų ir t. t. Todėl tam, kad tyrėjas galėtų sėkmingai dirbti tą darbą, pirmiausia jis savo veiklą turi tinkamai organizuoti, matyti jos perspektyvą, gerai apgalvoti kiekvieną ikiteisminio tyrimo veiksmą ir visą jų sistemą, numatyti jų atlikimo laiką, vietą ir pan. E. Palskio ir kt. nuomone, to pasiekiama planuojant nusikalstamų veikų tyrimą. Tinkamas ikiteisminio tyrimo planavimas yra būtina sąlyga, užtikrinanti nusikalstamų veikų tyrimo sėkmę ir efektyvumą, padedanti realizuoti baudžiamojo proceso uždavinius[345]. Todėl pagrįstai manytina ir prognozuojama, kad,

345 E. Palskys, M. Kazlauskas, P. Danisevičius. *Kriminalistika*. 1985, p. 182.

tiriant šiuolaikines nusikalstamas veikas, tyrimo planavimas taps dar svarbesnis ateityje. Remiantis anksčiau įvardytais šiuolaikinės nusikalstamos veikos bruožais ikiteisminiame tyrime būtinas atidus pasirengimas tirti tokią nusikalstamą veiką, įvertinti reikšmingus ryšius, juos tarpusavyje susisteminti, kruopščiai išanalizuoti aplinkybes, įvertinti nusikalstamos veikos sudėtingumą – tai įrodo, kad planavimui ateityje bus būdingas itin aukštas analitiškumo lygmuo.

Išvados

Ikiteisminio tyrimo planavimas laikytinas labai nuosekliu ir aiškiu kūrybiniu mąstymo procesu, tikslingai orientuotu į versijų iškėlimą, tikrinimą, duomenų rinkimą ir vertinimą siekiant ištirti nusikalstamą veiką. Dėl ikiteisminio tyrimo planavimo sampratos, principų ir turinio stabilumo šis ikiteisminio tyrimo organizavimo komponentas laikomas vienu stabiliausių ir mažiausiai pakitusių per pastaruosius tris dešimtmečius, tačiau mokslininkų įžvalgos orientuotos į pragmatiškąjį aspektą – kaip praktiškai išmokti tinkamo tyrimo planavimo, orientuoto į geriausią rezultatą, kad jis iš tiesų tinkamai pasitarnautų praktikos poreikiams.

Ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės apraše įtvirtintos ikiteisminio tyrimo planavimo nuostatos sietinos su plano formos nustatymu, subjektais, dalyvaujančiais rengiant planą, ikiteisminio tyrimo terminais ir jų tęsimu. Planavimo funkcija šiuo požiūriu išryškino kontrolės funkcijos, disciplinuotumo, nuoseklumo, organizuotumo principų reikšmę ikiteisminiame tyrime.

Prognozuojama, kad, tiriant šiuolaikines nusikalstamas veikas, ikiteisminio tyrimo planavimas taps dar svarbesnis ateityje, nes, remiantis anksčiau įvardytais šiuolaikinės nusikalstamos veikos bruožais, kurie pirmiausia neturėtų būti vertinami pernelyg siaurai, ikiteisminiame tyrime būtinas atidus pasirengimas tirti tokią nusikalstamą veiką, reikšmingų ryšių įvertinimas ir loginis tarpusavio susisteminimas, kruopšti aplinkybių analizė įvertinant nusikalstamos veikos

sudėtingumą. Tai įrodo, kad tyrimo planavimui ateityje bus būdingas itin aukštas analitiškumo ir kūrybinio mąstymo pasiremiant dinamišku aplinkybių atkūrimu. Tam būtina iš naujo apsvarstyti tradicines planavimo pamokas, labiau orientuotas į mechaniškus pamokymus, išsiaiškinti, kaip planuoti, ir sukurti naujus didaktinius instrumentus, kurie padėtų išmokti tinkamai planuoti, kad pats planavimo procesas kuo labiau pasitarnautų atkuriamų įvykio aplinkybių viseto dėlionei ir sėkmingai nulemtų tyrimo rezultatus.

THE IMPORTANCE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION PLANNING FOR THE INVESTIGATION OF MODERN CRIMINAL ACTS

Žaneta Navickienė,
Rolandas Krikščiūnas

Summary

Two decades after the entry into force of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania, obvious changes in legal regulation and application in the field of the organization of pre-trial investigation activities are visible. A new model of the criminal process activity was introduced, based on the appropriate interpretation of the beginning of the pre-trial investigation, the regrouping of the powers of the subjects of the pre-trial investigation, the practice of the regulation and application of pre-trial measures, and other aspects. However, during this entire period, there was no distance from the optimization of the organization of pre-trial investigation activities – not only were changes in the legal regulation implied, but organizational, tactical, managerial and technological instruments

were also sought to ensure the efficiency of the organization.

Pre-trial investigation planning is one of the managerial organizational components of the organization of pre-trial investigation activities, which amortize the pre-trial investigation and protect against unmeasured, low-quality and merely formal investigation. This article examines the conceptualized provisions of pre-trial investigation planning, paying more attention to the content of planning when modern criminal acts are investigated, the investigation of which is conditioned by new events, situations and circumstances that are not always noted in traditional crime investigation methodologies. The results of this study show that planning in the investigation of modern criminal acts has left the narrow field of specialized knowledge and has become a multidisciplinary category, thus ensuring a high-quality, targeted pre-trial investigation and guaranteeing a successful outcome of pre-trial investigation.

Keywords: pre-trial investigation; organization of pre-trial investigation; planning.

QUO VADIS, KRIMINALISTIKA?

QUO VADIS, CRIMINALISTICS?

Liber Amicorum

Profesoriui

Henryk Malewski

Kolektyvinė monografija

Mykolo Romerio universitetas

Vilnius, 2023

Moksliniai redaktoriai ir sudarytojai • Scientific editors and compilers

Prof. dr. Snieguolė Matulienė (Mykolo Romerio universitetas)
Doc. dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė (Vilniaus universitetas)
Prof. dr. Žaneta Navickienė (Mykolo Romerio universitetas)

Recenzavo • Revewers

Dr. Kateryna Latysh (Vilniaus Universitetas)
Dr. Giedrius Mozūraitis (Lietuvos teismo eksppertizės centro direktorius)

Leidinio mokslo taryba • The scientific council of the publication

Prof. dr. Rolf Ackermann (Vokietija – Germany)
Doc. dr. Bakhtiyar Alijev (Azerbaidžanas – Azerbaijan)
Prof. dr. Marek Fryštak (Čekija – Czechia)
Prof. habil. dr. Mieczysław Goc (Lenkija – Poland)
Doc. dr. Andrej Gorbatkov (Lietuva – Lithuania)
Doc. dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė (Lietuva – Lithuania)
Prof. dr. Vidmantas Egidijus Kurapka (Lietuva – Lithuania)
Prof. dr. Vaclav Krajnik (Slovakija – Slovakia)
Prof. dr. Snieguolė Matulienė (Lietuva – Lithuania)
Prof. dr. Josef Metenko (Slovakija – Slovakia)
Dr. Giedrius Mozūraitis (Lietuva – Lithuania)
Prof. dr. Žaneta Navickienė (Lietuva – Lithuania)
Prof. habil. dr. Ella Simakova-Yefremian (Ukraina – Ukraine)
Prof. habil. dr. Valery Shepitko (Ukraina – Ukraine)
Prof. habil. dr. Tadeusz Tomaszewski (Lenkija – Poland)

Aprobuota • Approved

Rekomenduota naudoti studijų procese Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos Tarybos 2023 m. rugsėjo 28 d. nutarimu Nr. 1VS-10.

Visos knygos leidybos teisės saugomos. Ši knyga arba kuri nors jos dalis negali būti dauginama, taisoma arba kitu būdu platinama be leidėjo sutikimo.
Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke.

ISBN 978-609-488-071-1 (Elektroninis)
ISBN 978-609-488-072-8 (Spausdintinis)
© Mykolo Romerio universitetas, 2023
© Autorių kolektyvas, 2023